

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 9 april 1938 kl. 2 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om ordnande av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott *Motionen.* för behandling hänvisad motion, nr 18, har herr Hansén m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästkommande riksdag rörande ordnandet av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till den med förevarande motion likalydande motionen i andra kammaren nr 27.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen *Inhämtade yttranden.* ävensom, efter att hava berett svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet och centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas för- ening tillfälle att till utskottet inkomma med yttranden över motionen, från dessa sammanslutningar fått mottaga utlåtanden i ämnet. Skolöverstyrelsens och centralstyrelsens yttranden äro såsom bilagor fogade härvid.

Svenska landskommunernas förbund har funnit de i motionen anförda skälen väl motivera en utredning om ifrågakvarande förhållanden och tillstyrker framställning i ärendet till Kungl. Maj:t.

Svenska stadsförbundet har yttrat, att förbundets styrelse, som visserligen på sin tid avgivit yttrande rörande 1928 års lönekommittés förslag i fråga om folkskollärarnas löner m. m., men däremot icke beretts tillfälle att yttra sig över det förslag i samma ämne, som varit föremål för prövning vid fjolårets riksdag, icke ansett sig böra taga ställning till det i och för sig viktiga detaljspörsmål, som beröres i motionen. Styrelsen har dock velat begagna tillfället att framhålla vikten av att övningslärarnas ställning överhuvud snarast möjligt bleve definitivt reglerad. Som det nu vore mötte det för städerna stora svårigheter att taga ställning till de ökade krav på avlönning av kommunala medel, som gång efter annan framkomme.

I likhet med motionärerna och skolöverstyrelsen finner utskottet den rätts- *Utskottet.* liga och ekonomiska ställning, som tillkommer lärarinnorna i hushållsgörö- mål i fortsättningsskolorna, långt ifrån tillfredsställande. Detta förhållande sammanhänger uppenbarligen därmed, att ämnet icke är obligatoriskt i fort-

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 12 saml. 1 avd. Nr 6.

sättningsskolan. I anledning av en utav 1936 års riksdag avlåten skrivelse i ämnet, i vilken riksdagen gav sin anslutning till tanken, att ingen flicka borde lämna den obligatoriska skolundervisningen utan att först ha erhållit undervisning i husligt arbete, har emellertid Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att verkställa utredning rörande införande av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete. Enligt vad skolöverstyrelsen upplýst torde nämnda utredning inom de närmaste månaderna kunna avslutas. Den sålunda inom kort verkställda utredningen bör, såsom också överstyrelsen framhållit, följas av åtgärder i motionens syfte.

Motionärerna hava icke berört de frågor av liknande art, som föreligga beträffande andra grupper av övningslärare. Att den i motionen ifrågasatta utredningen icke kan verkställas, utan att hänsyn tages jämväl till dessa lärarkategorier är emellertid uppenbart, ej minst därför, att de i motionen avsedda lärarinnorna i många fall ha sin tjänstgöring delad mellan olika slag av läroanstalter. Utskottet lär emellertid sakna befogenhet att giva motionärernas yrkande den större omfattning, som på grund av nu angivna förhållanden varit önskvärd. Då det emellertid torde bliva ofrånkomligt, att vid den av motionärerna begärda utredningen, därest den kommer till stånd, taga hänsyn jämväl till motsvarande befattningshavare vid andra läroanstalter, anser sig utskottet kunna tillstyrka motionen i dess rent formellt mera begränsade omfattning och hemställer alltså,

att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag så snart ske kan rörande ordnandet av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolornas anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

Stockholm den 1 april 1938.

På utskottets vägnar:

KARL AUG. JOHANSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar K. A. Johanson, Bodin, Hårdin, Per Andersson, Johan Larsson, Danielsson, Nils Andersson och Hagström.

*Bilaga 1.**Yttrande av skolöverstyrelsen.*

Till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Av Kungl. Maj:t anbefalld att senast den 1 mars 1938 till Eder inkomma med yttrande över en i riksdagens första kammare väckt motion nr 18 om ordnande av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden, får *skolöverstyrelsen* anföra följande.

Den rättsliga och ekonomiska ställning, som tillkommer lärarinnorna i hushållsgöromål vid fortsättningsskolorna, är, såsom i motionen framhålles, långt ifrån tillfredsställande. Detta sammanhänger med de förhållanden, som äro kännetecknande för fortsättningsskolans organisation och systemet med ambulerande lärarinnor i det ifrågavarande ämnet, samt har därjämte sin grund i fortsättningsskolans ovissa läge i allmänhet. Ett avgjort hinder för ordnandet av de i motionen berörda angelägenheterna torde vara den omständigheten, att det helt är beroende på de lokala skolmyndigheternas eget bestämmande, huruvida ämnet hushållsgöromål över huvud skall förekomma i fortsättningsskolan eller ej. Ämnet är, med andra ord, icke obligatoriskt för flickornas fortsatta undervisning. Med nuvarande bestämmelser i fråga om skoldistriktsindelning m. m. låter det sig för övrigt icke heller göra att i varje skoldistrikt årligen anordna sådan undervisning. I vårt land finnes en stor mängd små distrikt, där antalet fortsättningsskolpliktiga flickor är så ringa, att det blir fullt tillräckligt, om en 6—8 veckors skolköskurs anordnas exempelvis vartannat år. Att ett sådant skoldistrikt icke kan bereda en lärarinna i hushållsgöromål fast anställning, är uppenbart. Men även om en eller ett par kurser årligen äro behövliga för att samtliga flickor i ett distrikt skola erhålla undervisning av här ifrågavarande slag, räcker denna förutsättning icke till för inrättandet av en ordinarie skolkökslärarinnabefattning. För de små kommunerna kan det dessutom vara förenat med oöverkomliga lokala och ekonomiska svårigheter att anordna kurser i hushållsgöromål.

Undervisningen i hushållsgöromål synes dock vara av den betydelse, att hindren för dess allmänna införande vid fortsättningsskolorna böra, i den mån det visar sig möjligt, avlägsnas. I skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 297) har 1936 års riksdag uttalat sin anslutning till tanken, att ingen flicka bör lämna den obligatoriska skolundervisningen utan att först ha erhållit undervisning i husligt arbete, och genom nädigt brev den 12 juni 1936 har Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att verkställa utredning rörande införande av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete. Därjämte har Kungl. Maj:t den 2 mars 1937 till överstyrelsen — för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det överstyrelsen sålunda lämnade uppdraget — överlämnat en av Svenska skolkökslärarinnornas förening gjord underdånig framställning, att Kungl. Maj:t måtte förordna om en snar sakkunnigutredning i och för reglering av löne- och anställningsförhållanden för lärare i hushållsgöromål.

Den anbefallda utredningen pågår för närvarande inom överstyrelsen och torde inom de närmaste månaderna kunna avslutas. Att överstyrelsen i samband härmed icke kan framlägga något förslag rörande den synnerligen invecklade frågan om lärarinnornas anställnings-, löne- och pensionsförhållanden måste anses självfallet. Detta spörsmål kräver uppenbarligen en särskild utredning av sakkunniga, som helt få ägna sig åt ärendet. Redan i samband med sitt yttrande den 7 januari 1936 över sakkunnigas år 1935 avgivna betänkande och förslag angående obligatorisk sjuårig folkskola, vari jämväl förordades en sådan utredning, som avses med motionen, tillstyrkte överstyrelsen, att en utredning i detta hänseende komme till stånd men framhöll samtidigt, att vid fortsättningsskolorna funnes anställda även andra lärare, nämligen i manlig och kvinnlig slöjd, vilkas anställnings- och pensionsförhållanden endast undantagsvis vore ordnade. På grund därav ansåge överstyrelsen, att den utredning, som kunde komma att anbefallas, föreskrevs skola avse utarbetandet av förslag till åtgärder för ett ordnande av samtliga vid fortsättningsskolorna anställda lärares anställnings- och pensionsförhållanden.

Då 1936 års lärarlönesakkunniga voro sysselsatta med utarbetande av betänkande och förslag till lönereglering för lärare vid folk- och småskolor, överlämnades till dem framställningar från vissa personalorganisationer bland lärare i övningsämnen, vilka föranledde de sakkunniga att upptaga övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden till prövning. De sakkunniga funno därvid, att ett otvivelaktigt behov föreläge beträffande regleringen av dessa lärares löne- och anställningsvillkor, men ansågo, att vid en dylik reglering borde i ett sammanhang upptagas frågan om övningslärarnas ställning vid samtliga statsunderstödda läroanstalter, varvid särskilt måste uppmärksammas och närmare undersökas möjligheten att fast anställa lärare i övningsämne för undervisning vid flera undervisningsanstalter av olika slag. Då hela detta spörsmål vore av en särdeles invecklad beskaffenhet och krävde mycken tid för utredning, funno de sakkunniga det ej möjligt att närmare intränga i frågan om övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden utan inskränkte sig till att framhålla behovet av att denna fråga med det snaraste gjordes till föremål för särskild sakkunnigutredning.

Även överstyrelsen finner det för sin del knappast möjligt att beträffande de vid fortsättningsskolorna tjänstgörande skolkökslärarinnornas anställnings- och pensionsförhållanden verkställa en utredning, som icke samtidigt tager sikte på förhållandena för motsvarande befattningshavare vid andra anstalter, framför allt folkskolorna, alldenstund många lärarinnor ha sin tjänstgöring delad mellan folkskolor och fortsättningsskolor. Att vid en dylik utredning bortse från andra övningslärare, särskilt lärare i manlig och kvinnlig slöjd, synes ej heller lämpligt.

Överstyrelsen anser sålunda, att, så snart nu pågående utredning rörande införande av obligatorisk undervisning för flickor i husligt arbete blivit fullbordad, åtgärder i den föreliggande motionens syfte böra vidtagas, varvid dock hänsyn bör tagas jämväl till övriga lärare i övningsämnena vid folkskolor och fortsättningsskolor.

Stockholm den 18 februari 1938.

J. ENGVALL.

Gottfrid Björkman.

/Gustaf Titz.

*Bilaga 2.**Yttrande av centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening.*

Till första kammarens första tillfälliga utskott.

Anmodad att inkomma med yttrande över den i första kammaren väckta och till utskottet för behandling hänvisade motionen nr 18 om ordnande av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden, får *centralstyrelsen för Svenska skolkökslärarinnornas förening* härmed anföra följande.

Centralstyrelsen ser med glädje, att de otillfredsställande förhållanden, under vilka ifrågavarande lärarinnor arbeta, blivit uppmärksammade, och att genom nämnda motion frågan om utredning av deras löneställning och övriga därmed sammanhängande spörsmål framlagts för riksdagen. Vikten av att landsbygdens kvinnliga ungdom i önskvärd utsträckning beredes undervisning i husligt arbete och att de, som ägna sig åt denna undervisning, tillförsäkras bättre och säkrare anställningsförhållanden än dem, de nu äro hänvisade till, har gång efter annan framhållits från skilda håll, bland annat i dagspressen, och centralstyrelsen hoppas, att motionen i fråga äntligen skall leda till en välbehöblig och länge önskad förbättring av de ambulerande skolkökslärarinnornas ställning.

Centralstyrelsen har år 1936 verkställt undersökning rörande medlemmar-
nas anställnings-, löne- och pensionsförhållanden. Därvid konstaterades, att ett mycket stort antal skolkökslärarinnor, nära 50 % av föreningsmedlem-
marna, har sin verksamhet helt eller delvis förlagd till fortsättningsskolorna, och att av dessa lärarinnor knappast en tredjedel har fast anställning. Det stora flertalet skolkökslärarinnor vid fortsättningsskolorna saknar alltså fast anställning och därmed förenade förmåner.

De skolkökslärarinnor, som sålunda äro hänvisade till ambulerande verksamhet, ha ett synnerligen ansträngande arbete. Kurserna omfatta i regel en tid av sex veckor, och det är givetvis förenat med avsevärda svårigheter att ständigt å skilda orter och under olika förhållanden igångsätta nya kurser. Hårtill kommer den osäkerhet i fråga om arbetsmöjligheter, som de ambulerande skolkökslärarinnorna alltid måste räkna med under nuvarande förhållanden. Det gäller nämligen att erhålla kurser, som passa ihop med lärarinnans lediga tid, och detta möter ofta svårigheter. Så t. ex. anordnas på många håll fortsättningsskolans kurser företrädesvis under perioder, då folkskolans lokaler äro lediga. Vissa delar av året finnes därför gott om arbetstillfällen vid dylika kurser, medan det under andra tider kan vara omöjligt att erhålla sådant arbete. Lärarinnan kan vanligtvis icke för längre tid framåt beräkna, hur många kurser hon kan få; ofta vet hon icke ens, vart hon skall flytta, när pågående kurs är slut. Svårigheterna i detta hänseende bero icke på att skolkökskurserna äro få eller mindre besökta. De äro verkligt uppskattade av såväl befolkningen som vederbörande myndigheter, och skoldistriktens benägenhet att anordna allt fler sådana kurser synes ständigt växa.

Såsom i motionen påpekas, utgör avlöningen för en kurs av ifrågavarande slag 360 kronor, och då en skolkökslärarinna i medeltal kan erhålla tjänstgöring vid fem till sex kurser per år, utgör hennes sammanlagda årsinkomst

i bästa fall 2 160 kronor. Dyrtidstillägg förekommer icke och ej heller i övrigt tillfälliga löneförbättringar. Kallortstillägg, vartill andra lärare och statstjänstemän äro berättigade, tillkommer icke omhandlade skolkökslärarinnor, ehuru de lida av samma olägenheter i fråga om lokala förhållanden som de övriga. Skoldistriktet ha författningsenligt inga skyldigheter mot dessa lärarinnor, ej ens att förskaffa dem bostad, något som för den i en kommun tillfälligt vistande skolkökslärarinnan kan medföra betydande olägenheter.

Egendomligt är, att undervisningen i hushållsarbete värdesattes så lågt i förhållande till den övriga undervisningen inom fortsättningsskolorna. Folk-skollärarna, som vid sidan av sin egentliga tjänst undervisa i fortsättnings-skolorna, erhålla för detta extra arbete en avlöning av 2:50 kronor per undervisningstimme, då det gäller allmänna ämnen, och 3 kronor per undervisningstimme, då det gäller arbetskunskap. Skolkökslärarinnorna i dessa skolor däremot, vilka äro facklärare och för sin försörjning helt hänvisade till ifrågavarande arbete, avlönas av staten med 2 kronor per undervisningstimme.

Fortsättningsskolan är ingen ny skolform; den har nu existerat i omkring tjugo år. Det är därför hög tid, att anställningsförhållandena för lärarna i ett för dessa skolor så viktigt ämne som hushållsgöromål äntligen ordnas. Under nuvarande förhållanden får flertalet ambulerande skolkökslärarinnor efter ett ansträngande och orimligt lågt avlönat arbete vid 60 års ålder lämna detsamma utan pension, något som saknar motstycke bland övriga kategorier av lärare.

Såsom i motionen framhålles, ha skoldistriktet under vissa förutsättningar möjlighet att reglera ifrågavarande tjänster och sålunda bereda tjänst innehavarna fast anställning, bestämd lön, ersättning vid sjukledighet samt pension. Skoldistriktet ha emellertid ingen skyldighet att vidtaga denna anordning, så snart föreskrivna villkor därför föreligga. Inom de mindre skoldistriktet utgår allt fortfarande endast den fastställda minimilönen, 2 kronor per undervisningstimme. Lönen å reglerad tjänst varierar mellan 1 800 och 2 400 kronor om året.

Vad i motionen sägs om skolkökslokalerna, ber centralstyrelsen få understryka. Visserligen finnas å många orter väl inrättade undervisningslokaler, och nya sådana tillkomma alltjämt. Flertalet lokaler äro emellertid olämpliga, somliga t. o. m. hälsovådliga, och undervisningsmaterialet lämnar mycket övrigt att önska. Det kan hända, att lärarinnan måste i kringliggande gårdar låna ihop inventarier. Något dylikt är numera otänkbart i fråga om undervisningen i övriga ämnen. I en tid, då allt göres för att inreda skolorna på bästa sätt och förse dem med tidsenligt material, framstår ifrågavarande skolköks missgynnade ställning såsom fullständigt orimlig.

Centralstyrelsen förbiser icke svårigheterna att i glesare bebyggda landsdelar åstadkomma bättre förhållanden i fråga om såväl lokaler och material för undervisningen som bostäder för lärarinnorna. Men då dessa frågor kunnat ordnas för andra undervisningsområden och annan lärarpersonal i olika delar av landet, synes det dock vara möjligt att åvägabringa rättelse även inom här omhandlade område. Centralstyrelsen anser det synnerligen viktigt, att dessa spörsmål bliva föremål för utredning och att genom kommande lagstiftning vederbörande myndigheter åläggas att tillhandahålla lärarinnorna efter inspektion godkända bostäder.

Vad beträffar beredandet av fast anställning åt skolkökslärarinnorna vid

fortsättningsskolorna, torde åtskilligt kunna vinnas därigenom, att även landstingen erhålla möjlighet att reglera sådan tjänst samt att reglerandet göres obligatoriskt, då föreskrivna förutsättningar därför föreligga.

Då skolkökslärarinnorna ofta tidvis äro anställda inom skolor av olika slag, kan det för dem bliva svårt att uppnå tillräckligt antal tjänsteår för erhållande av pension, därest de icke skulle tillerkännas rätt att sammanräkna tjänstgöring inom skilda skolformer, exempelvis vid fortsättnings- och folkskolor. En dylik sammanräkning av tjänsteår är därför ett önskemål, som styrelsen vill begagna tillfället att framföra såsom en av de frågor, vilka böra bliva föremål för kommande utredning.

Givetvis kan ett tillfredsställande ordnande av skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, löne- och pensionsförhållanden icke ernås utan att statens anslag för ifrågavarande ändamål höjes. Undervisningen i husligt arbete är emellertid av så stor vikt för folkhälsan och hemmen, att de kostnader, som nedläggas för att trygga denna undervisning och bereda de härför arbetande rimlig ersättning, måste anses väl motiverade. Centralstyrelsen ansluter sig helt till de i motionen framförda synpunkterna och uttalar till sist förhoppningen, att motionärernas hemställan om utredning av hithörande frågor måtte av utskottet tillstyrkas.

Stockholm den 9 mars 1938.

För centralstyrelsen för Svenska skolkökslärarinnornas förening:

TILDA HANSSON,
ordförande.

Rut Nordgren,
sekreterare.